

MUISTIO / 5. toukokuuta 2015

## **Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö – ammattilaisten näkemyksiä ja kokemuksia**

### **1. Miksi tutkimus tehtiin?**

Euroopan unionin perusoikeusviraston tutkimus tukee Euroopan komission vuonna 2011 julkaisemaa [lapsen oikeuksia koskevaa EU:n toimintasuunnitelmaa](#). Toimintasuunnitelmassa korostettiin, että oikeusjärjestelmistä on tehtävä lapsiystävällisempiä. Tutkimus kattaa myös lapsen suojelemiseksi luodut mekanismit, joista säädetään rikoksen uhrien asemaa koskevassa direktiivissä. Unionin jäsenvaltioiden on saatettava direktiivi osaksi kansallista lainsäädäntöä viimeistään marraskuussa 2015.

### **2. Mitä tutkimuksessa tarkastellaan?**

Tutkimuksessa annetaan kattava kuva niiden alle 18-vuotiaiden lasten tilanteesta, jotka ovat olleet asianomistajina, todistajina tai muina osapuolina rikos- tai siviilioikeudenkäyntimenettelyissä.

Siinä tarkastellaan, miten lapsia kohdellaan kunkin jäsenvaltion voimassa olevan kansallisen lainsäädännön ja käytäntöjen puitteissa. Se täydentää [Euroopan komission julkaisua](#) tilastotiedoista sekä voimassa olevia kansallisia säädöksiä ja käytäntöjä.

Tutkimuksen henkilö- ja ryhmähaastatteluissa kysyttiin ammattilaisilta käytännön kokemuksia, arvioita ja ehdotuksia lasten osallistumisesta oikeudenkäyntimenettelyihin. Kysymykset käsittelivät muun muassa lapsen iän huomioonottamista, annettavaa tukea, kuulemispaikkaa ja ammattilaisten koulutusta.

Tähän perusoikeusviraston ensimmäiseen raporttiin kerättiin rikos- ja siviilioikeudenkäyntimenettelyihin osallistuvien lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten kokemuksia, näkökulmia ja näkemyksiä. Tavoitteena oli tarkastella nykyisiä käytäntöjä ja menettelyjä sekä parannusta kaipaavia aloja ja lupaavia käytäntöjä. Jatkoraportti, joka kuvaa lasten kokemuksia, julkaistaan vuonna 2016.

Kysymykset jaettiin lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä koskevien Euroopan neuvoston suuntaviivojen mukaisesti keskeisiin aihealueisiin, joita ovat oikeus tulla kuulluksi, oikeus saada tietoa, oikeus suojeluun ja yksityisyyden suojaan, oikeus olla joutumatta syrjityksi sekä lapsen edun periaate ja muut keskeiset kysymykset, kuten ammattilaisten koulutus ja monialainen yhteistyö.

Ammattilaisille esitetyt kysymykset ovat pääraportin liitteissä.

### **3. Miten tutkimus toteutettiin?**

Keskeiset aihealueet valittiin asiantuntijoiden ja sidosryhmien kuulemisen jälkeen noudattaen lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä koskevien [Euroopan neuvoston suuntaviivojen](#) peruseriaatteita ja pääkohtia.

Tiedot kerättiin henkilökohtaisilla haastatteluilla, aineistotutkimuksella sekä kohderyhmäkeskusteluilla niiden ammattilaisten kanssa, jotka työskentelevät lasten kanssa oikeudenkäyntimenettelyn aikana, sitä ennen ja sen jälkeen. Tutkimuksessa haastateltiin yhteensä 570 tuomaria, syyttäjää, asianajajaa, tuomioistuimen työntekijää, psykologia, sosiaalityöntekijää, tulkkia ja poliisivirkailijaa. Haastattelut tehtiin vuonna 2012 heinäkuun ja joulukuun välisenä aikana kymmenessä EU:n jäsenvaltiossa (Bulgaria, Espanja, Kroatia, Puola, Ranska, Romania, Saksa, Suomi, Viro ja Yhdistynyt kuningaskunta). Henkilökohtaiset haastattelut kestivät 45–90 minuuttia ja kohderyhmäkeskustelut 1,5–2,5 tuntia.

Raportin liitteissä ja verkossa on tarkempaa tietoa tutkimusmenetelmistä ja tietoja muun muassa kohderyhmistä, otoksista ja haastatteluajatauluista. Liitteissä on myös viittauksia valikoituun kansalliseen lainsäädäntöön, joka on annettu ennen vuoden 2014 toista neljänestä, yleiskatsaus kansallisiin toimintalinjoihin sekä muuta tietoa.

#### **4. Mitä toimia jäsenvaltiot toteuttavat oikeudenkäytön muuttamiseksi lapsiystävällisemmäksi?**

Perusoikeusvirasto havaitsi monia lupaavia käytäntöjä tutkimukseen osallistuneissa maissa. Seuraavassa on joitakin esimerkkejä:

- **Viron** poliisiasemilla käytetään lapsille sopivissa haastattelutiloissa anatomisia nukkeja, joita voidaan pukea ja riisua esimerkiksi käsiteltäessä seksuaaliseen häirintään liittyviä tapauksia. Monissa maissa käytetään tätä samaa välinettä helpottamaan lapsen kommunikointia kuulemisen aikana. **Suomessa** sosiaalityöntekijät käyttävät usein nallekortteja, joilla autetaan lapsia jäsentelemään tunteitaan.
- **Ranskassa** useisiin kaupunkeihin on perustettu yhteyspisteitä, joissa lapset voivat saada lapsiin erikoistuneilta asianajajilta tietoa oikeuksistaan sekä neuvoa ja tukea siviili- tai rikosasioissa. Nämä tapaamiset ovat maksuttomia ja luottamuksellisia. Yhteyspisteet tarjoavat usein sekä paikalla annettavaa neuvontaa että palvelupuhelinlinjoja ja kouluissa järjestettäviä tietoiskuja.
- **Puolassa** alle 15-vuotiaita lapsia haastatellaan niin sanotuissa sinisissä huoneissa. Niissä on leluja, lapsille sopivia huonekaluja ja yksisuuntaisia peilejä, joita käyttämällä haastattelut voidaan tehdä niin, ettei kaikkien toimijoiden tarvitse olla samassa huoneessa lapsen kanssa.
- **Yhdistyneessä kuningaskunnassa** lasten käytettävissä on erilaisia aineistoja, jotka auttavat ymmärtämään, mitä tuomioistuinkäsittelyyn osallistuminen tarkoittaa. Eri ikäryhmille suunnatuissa lehtisissä käytetään lapsen iän huomioon ottavaa kieltä, ja lisäksi on tarjolla palapelejä ja muita pelejä. Niitä on saatavilla eri kieliversioina maahanmuuttajalasten tarpeisiin.



## 5. Miten edustavia tulokset ovat?

Perusoikeusvirasto varmisti, että otosten määrittelyssä, vastaajien valinnassa sekä haastattelukysymysten ja kohderyhmäkysymysten laatimisessa ja tietojen keräämisessä noudatetaan yhtenäistä lähestymistapaa. Jäsenvaltioiden välisen vertailun helpottamiseksi perusoikeusvirasto kehitti raportointimallin kaikkia haastatteluja ja kohderyhmäkeskusteluja varten. Mukaan otettiin ennen vuoden 2014 toista neljänestä annetut tärkeimmät kansalliset säädökset ja käytännöt tietojen ja analyysien täsmällisyyden ja ajankohtaisuuden varmistamiseksi.

Keskeisiä tuloksia voidaan pitää suuntaa antavina myös niille jäsenvaltioille, jotka eivät osallistuneet tutkimukseen.

## 6. Millä perusteella tutkimukseen osallistuneet kymmenen jäsenvaltiota valittiin?

Tutkimuksen kymmenen jäsenvaltiota valittiin edustamaan EU:n oikeusjärjestelmien monimuotoisuutta ja erilaisia käytäntöjä, joita EU:ssa on käytössä koskien lasten osallistumista oikeudenkäyntimenettelyihin.

Valintaan vaikuttivat monet kriteerit, kuten maantieteellinen jakautuminen, erilaiset oikeusjärjestelmät, väestömäärä, kansalliset erot, ennalta havaitut lupaavat käytännöt sekä hyvien käytäntöjen puuttuminen.

## 7. Miten monta lasta on osallisena rikos- ja siviilioikeudenkäyntimenettelyissä EU:ssa?

On mahdotonta arvioida EU:n rikos- ja siviilioikeudenkäyntimenettelyissä osallisena olevien lasten tarkkaa lukumäärää, koska jäsenvaltioiden tilastotiedot ovat puutteelliset.

Eurostatin arvion mukaan 19 prosenttia EU:n väestöstä on alle 18-vuotiaita, mikä vastaa 95 miljoonaa lasta.

Euroopan komissio on saanut tietoja 11 jäsenvaltiosta, joissa lapsia on yhteensä 20 miljoonaa. Niiden mukaan noin 74 000 lasta joutui rikoksen uhriksi, ja 495 000 lapsen vanhemmat päätyivät avioeroon vuonna 2010. Tämä tarkoittaa, että kun EU:n 28 jäsenvaltiossa on noin 95 miljoonaa lasta, noin 2 500 000 lasta lienee EU:ssa vuosittain osallisena oikeudenkäyntimenettelyssä.

## 8. Mitä jatkotoimia perusoikeusvirasto tekee tutkimuksen tulosten perusteella?

Perusoikeusvirasto tukee tutkimustulosten käyttöä käytäntöjen muuttamiseksi. Tähän päästään yhteistyössä muiden toimielinten, kuten Euroopan komission, Euroopan parlamentin ja Euroopan neuvoston kanssa. Perusoikeusvirasto toimii myös tiiviissä yhteistyössä jäsenvaltioiden ja kansalaisjärjestöjen kanssa.

Lisätietoja:



**Tietoja lapsen oikeuksiin liittyvästä perusoikeusviraston toiminnasta on [perusoikeusviraston verkkosivustolla](#) ja lapsiystävällistä oikeudenkäyttöä koskevassa lehdistöpaketissa. Tietoja saa myös ottamalla yhteyttä perusoikeusviraston mediatiimiin: sähköposti: [media@fra.europa.eu](mailto:media@fra.europa.eu), puh. +43 1 58030 642**